

Marc Hooghe

Honderd jaar na Jean Jaurès

De Morgen, 31 juli 2014.

Vandaag is het precies honderd jaar geleden dat de socialistische leider Jean Jaurès in Parijs werd vermoord. Zijn dood betekende meteen het definitieve einde van het utopisch streven om oorlog te voorkomen.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Je zou hem de eerste dode van de Eerste Wereldoorlog kunnen noemen: op 31 juli 1914, omstreeks 21h40, werd Jean Jaurès vermoord in de rue Montmartre in Parijs. De laatste pogingen van de socialistische leider om de massaslachting in Europa te voorkomen, waren net mislukt. Zijn moordenaar, Raoul Villain, werd in maart 1919 door de Assisenhof vrijgesproken met als argument dat de moord Frankrijk had geholpen de oorlog te winnen. Hoe cynisch de vrijspraak ook klinkt: in zekere zin had het Hof misschien wel gelijk. Jaurès had er zijn levenswerk van gemaakt de oorlog te voorkomen. Op 29 juli 1914 waren hij en de Duitse socialiste Rosa Luxemburg nog samen aanwezig op het congres van de socialistische internationale in Brussel, op uitnodiging van de Belgische socialistische leider Emile Vandervelde. Zowel de Duitse als de Franse socialisten zijn er op dat ogenblik nog van overtuigd dat ze de nakende oorlog kunnen stoppen, door hun werk in het parlement, en door stakingen en betogingen. Zowel Jaurès als Luxemburg benadrukken dat de arbeidersklasse de prijs zal betalen voor de oorlog, terwijl de bezittende klasse het conflict heeft gezocht.

De houding van Jaurès past perfect in de utopische fase van het socialisme. In het begin van de 20ste eeuw was de hoop springlevend dat de emancipatie van de arbeidersklasse een eind zou maken aan alle oorlogen. De vakbonden en politieke partijen wisten te maar al te goed dat zij steeds de soldaten zouden moeten leveren die de gewapende conflicten moest uitvechten. De solidariteit tussen vakbonden, partijen en werkgevers zou er voor zorgen dat het nooit meer tot oorlog zou komen. We bestempelen die gedachte nu als utopisch, en we kunnen ons nauwelijks nog inbeelden dat men er toen echt in geloofde. Maar voor de arbeidersbeweging van die tijd was het een evidentie dat die droom kon verwezenlijkt worden. Jaurès schreef zelfs een heel boek om aan te tonen hoe een landsverdediging die enkel gericht was op zelfverdediging zou kunnen werken. Ook later zou binnen het socialisme nog een sterke vredesbeweging blijven bestaan, en lange tijd zou het gebroken geweer een belangrijk symbool blijven binnen de beweging. Maar de onschuld en de utopie van voor 1914 zouden nooit meer terugkeren. De kogels van Villain maakten voorgoed een einde aan die droom. Op 4 augustus 1914 stemden de Duitse socialisten in Berlijn mee voor de oorlogskredieten, met de legendarische woorden: “wij laten op dit ogenblik van gevaar het eigen vaderland niet in de steek”. Het nationalisme, en het daarmee gepaarde bloedvergieten, wonnen het daarmee definitief op het streven naar vrede en solidariteit. Ook de socialisten waren er niet in geslaagd de helse kringloop van dreigementen, provocaties en het ene ultimatum na het andere te doorbreken.

We zijn nu honderd jaar verder, en die onschuld is nooit meer teruggekeerd. Ook aan de poorten van Europa worden we dagelijks geconfronteerd met oorlogswreedheden. De Europeanen kijken toe en we worden hoogstens verontwaardigd als onze eigen landgenoten in het conflict betrokken worden. Maar zelfs dan blijkt dat Europa grotendeels machteloos is, en niet veel meer kan doen dan af en toe resolutie goed te keuren. De nationalistische instincten zijn even sterk als een eeuw geleden, en eenmaal ze zijn ontketend, blijkt het zo goed als onmogelijk ze terug te dringen. Russen, Oekraïners, Israëli's en Palestijnen zitten gevangen in een dwingende logica, waar ze niet meer kunnen uit ontsnappen, zelfs niet als ze dat zelf zouden willen. De kracht van nationalisme en conflict is dat er vaak geen weg terug meer is, en dat de oorlogsvoerende kampen geen andere optie zien dan de tegenstellingen verder te laten ontsporen, soms zelfs tegen beter weten in. Als nationalistische sentimenten de overhand krijgen, is redelijkheid vaak ver te zoeken. Zoals François Mitterrand het in 1995 uitdrukte in zijn laatste toespraak voor het Europees Parlement: “le nationalisme, c'est la guerre”. De droom dat we ooit in staat zouden zijn die helse kringloop te doorbreken, werd op 31 juli 1914 brutaal aan flarden geschoten in de rue Montmartre.